

ב"ה יום רביעי, כ"ג ניסן תשע"ג | 03.04.13

חפש הפוך לדף הבית <

- חדשות
- מזל טוב
- דעות
- היו ימים
- דברי סופרים**
- תורני
- אירועים
- מודעות

שלח חפש במדור:

הרב יהושע מונדשיין

כותבים נוספים

עודכן לאחרונה בי"ח אדר תשס"ח

הרב יהושע מונדשיין זצ"ל (י"ח אדר תשס"ח - כ"ג ניסן תשע"ג) היה מגדולי חסידות חב"ד ונכדו של רבי מנחם מנדל מברסלב. הוא נפטר ביום רביעי, כ"ג ניסן תשע"ג, בגיל 75. הו' מונדשיין היה ממייסדי 'הפנימי' ונמנה עם חסידי חב"ד הבולטים. הוא נשוי לרבנית יענטל, בתו של רבי יצחק מאיר מברסלב, ויש להם שלושה ילדים. הו' מונדשיין הותיר אחריו ירושה של יצירות רבות, הכוללות ספרים ופוסקים. הוצאת 'הפנימי' מתכננת להוציא לאור את יצירותיו.

להצטרפות כותב במדור לחץ כאן
הצדיק ר' יהונתן מוואלין

הצדיק ר' יהונתן מוואלין

גאון וקדוש זה שמפורסם היה בדור שלפנינו, כמעט נשתקע זכרו ונשתכח מבני דורנו; גם מעט הידענים שחיו את זכרו, לא עלתה בידם ללקט פרטים ביוגרפיים רבים בבואם לכתוב את תולדות חייו.

מרן ה"חפץ חיים" זצ"ל - שאולי עוד הספיק לראותו בצעירותו¹ - לא חסך בלשונו בכתרים שענד לראשו בדברי הפתיחה לקונטרס "מרגניתא טבא" של הג"ר יהונתן (שהדפיסו בסוף ספרו "אהבת חסד", ווארשא תרמ"ח, מכת"י שנמצא אצל תלמידו הרה"ג ר' דוב מפלונגאן):

מרגניתא טבא, כוללת הנהגות טובות וקדושות מאת הגאון האמתי הצדיק המפורסם בדור שלפנינו בין חכמי ישראל לגאון תפארת ישראל וקדוש ה' בהתמדת לימודו ובמעשיו הנוראים, כקש"ת מהר"ר יהונתן זצ"ל מעיר לובטש (הנקרא בפי כל ר' יהונתן וואלינער).

ובסיום ה"מרגניתא טבא" כתב: ע"כ דברי הגאון הקדוש האלקי הר"ר יהונתן זלה"ה.

המעט הידוע אודות הר"ר יהונתן, הוא אשר אסף ר' משה צינביץ ע"ה. ² הוספנו עליו עוד קימעא, בעיקר על סמך כתביו של הר"ר יהונתן שלא נודעו עד כה ברבים (כולם ממחלקת כתה"י של הספריה הלאומית בירושלים: שלושת המכתבים מעזבונו של מ' רבינוביץ; חידושי-תורתו בכ"י 5621/8).

הר"ר יהונתן משה דוב הלוי, נולד בעיירה סטנוב שבפלך וואלין (אשר על-שמו נקרא ר' יהונתן וואלינער³), לאביו הר"ר אפרים³ איש חסיד כמנהג מקומו וזמנו. כנראה שלא היו לר' יהונתן קשרים עם אדמו"ר חסידי כלשהו, אך כתביו מוכיחים עליו שדרכי החסידות היו נהירות לו היטב, כאשר תעדינה רבות מאזהרותיו בענייני קדושה, והנהגותיו המשלבות את המעשה עם כוונת רזי הספירות.

בגיל צעיר מתה עליו אשתו הראשונה (בכתביו מובאים כמה דברי-תורה בשם "מור" חמי מוהר"ר יצחק זלה"ה ג"ע", הוא חותנו הראשון), אז הלך ללמוד בישיבת וולוז'ין אצל ראשה ומייסדה רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל.

לדברי ר"מ צינביץ תהה הגר"ח על קנקנו והקצה לו חדר מיוחד בבנין הישיבה; ארוחתו ניתנה לו מקופת הישיבה, והגר"ח היה נכנס אליו מדי פעם בפעם לשיחה בענייני תורה והוראה; נוסף לשקדנותו בלימודיו, היה ר' יהונתן מתנהג בצדקות ובפרישות כאחד הקדושים. כל ימי שבתו בוולוז'ין היו קודש לתורה ולעבודת ה'.

באותם ימים נהגו בישיבת וולוז'ין לשלוח את בני הישיבה בימי החגים למשפחות אמידות בעיירות הסביבה. ר' יהונתן נשלח ללובטש (שבמחוז נוברד-הוק פלך מינסק), לביתו של ר' שמואל באקשטר, ש"נחשב לפארה ועטרת תפארתה של לובטש היהודית שבכל הדורות"⁴. כך היה ר' יהונתן לאורחו הקבוע של ר' שמואל,

- חדשות בארץ ובעולם
- לחיים שמחות ואיחולים
- עלה במחשבה דעות ואקטואליה
- היו ימים זכרונות ונוסטלגיה
- לתקן עולם על שלוחים ושלוחות
- חצי שיעור המדור התורני
- לחיות עם הזמן לוח אירועים
- איש את רעהו לוח מודעות

וכאחד מבני משפחתו.

אחר פטירתו של הגר"ח מוולוז'ין בשנת תקפ"א, נמלך ר' שמואל בבנו הגר"ר יצחק אם כדאי לו לקחת את ר' יהונתן לחתן לבתו. ענה לו הגר"ר יצחק: גם לי בת שהגיעה לפרקה, אבל אני רוצה לקיים "את בתי נתתי לאיש" במלא מובן המלה, ולא ל"מלאך"... אך ר' שמואל לא שעה לעצתו, ולקח את הגר"ר יהונתן לו לחתן. ברבות הימים נוכח ר' שמואל שאכן חתנו פרוש יותר מדי מעסקי העולם הזה, ונפשו חשקה רק בתורה.

ר"מ צינוביץ מספר את אשר שמע בשם הגר"ר אברהם דב מרגליות,⁵ חתנו השני של ר' שמואל באקשטר: ר' יהונתן היה ישן רק ארבע שעות ביממה, ואכילתו היתה בחיפזון.⁶ ביחוד הרבו לספר על מתיקות ניגוניו, בעת לימודו ותפילתו.

מהמכתבים המתפרסמים להלן למדנו, שבחורף תקצ"ז הציגו להגר"ר יהונתן את כס הרבנות של ק' לובטש, אך הוא חכך בדעתו והיות ורצונו היה לעלות לארץ-ישראל. מאידך גיסא לא היה יכול לקבל החלטה אודות נסיעה זו, מחשש שמא לא ימצא שם את פרנסתו, יבוא לביטול תורה ח"ו, וגם לא יוכל לעמוד במצות "ישארה לא יגרע" (אף שבאותה שעה לא היה נשוי, וחיפש את זיווגו השני). את ספיקותיו אלו חשב לכתוב אל הגאון ר' עקיבא איגר, בתקוה שהגר"ר יעקב מסלונים יעזור לו בניסוח המכתב ואף ימליץ בעדו, בצירוף להמלצתו של הגר"ר יצחק מוולוז'ין. בד בבד חושב הוא לסדר לו תמיכה מגבאי וילנא וברדיטשוב, שממנה יוכל להתפרנס בא"י.

ממכתבו השני שנכתב בקיץ תקצ"ז למדנו, שדבר הנסיעה לא"י כבר הוחלט אצלו לחיוב, גם הוריו הסכימו, ורק העובדה שעדיין לא מצא את זיווגו עיכבה בעדו מלהוציא את החלטתו אל הפועל.

נישואיו (השניים) של הגר"ר יהונתן נזכרים גם בשו"ת "חוט המשולש" (דלהק). מאותו מקור עולה שגם את משרת הרבנות נאות לקבל עליו (אחרי תקצ"ח), וזוהו איש-מה למובא אצל ר"מ צינוביץ, שיש אומרים כי הגר"ר יהונתן שימש זמן קצר לפני פטירתו רב אב"ד בלובטש (אולם התפטר כעבור זמן מה, בגלל חומרותיו שלא רצה לכפות על בני קהלתו).

על אחרית ימיו, מספר ר"מ צינוביץ בשם הרא"ד מרגליות הנ"ל: לפני פטירתו הודיע לקרובים אליו את זמן הגאולה, באמרו שהוא, כמו הגר"א, לא ראה קרי מימיו ועל כן אפשר לו לדעת ולגלות את הקץ. מקום מיוחד קבעו לקבורתו, ולא נתנו לאיש לחצוב קבר בקרבתו. הרבה סיפורים מתהלכים בעירות ליטא, על מופתיו וצדקותיו של האיש הזה. ר' יהונתן נפטר בדמי ימיו, חשוך בנים, והוא רק בן שלושים ושלוש. לא היה באפשרותו לקבוע את שנת פטירתו. עד כאן דבריו של ר"מ צינוביץ.

הקביעה שהגר"ר יהונתן נפטר בגיל שלושים ושלוש נראית כמופרכת לחלוטין; אם אחרי נישואיו והתאלמנותו למד פרק זמן בוולוז'ין בחייו של הגר"ר חיים, סביר שבשנת תקפ"א - שנת פטירתו של הגר"ר חיים - היה כבן עשרים. המכתבים שלפנינו מגיעים עד סוף שנת תקצ"ח, כך שבדואי היה קרוב לגיל ארבעים.

אך הלום מצאתי בסי' שם הגדולים השלישי" (כ"י ירושלים 929/4) לר' משה מרקוביץ, שמפורש בו כי הגר"ר יהונתן נפטר בשנת תר"ה. הרי שהיה כבן ארבעים וחמש במוותו, או אף יותר מזה.

בשו"ת "חוט המשולש" (וילנא תרמ"ב), במדור תשובותיו של הרה"ג ר' אליעזר יצחק מוולוז'ין (נכדו של הגר"ח וחתנו של הגר"ר יצחק בן הגר"ח), נדפסו כמה חילופי שו"ת עם הגר"ר יהונתן. העדר התאריכים מונע בעדנו לדלות מהן פרטים ביוגרפיים מדויקים נוספים, אך כמה מתכונות נפשו ויראתו מבצבצות ובוקעות מבין השיטין.

בסי' כ"ג כותב הגר"א"י אל "כבוד ידיד ד' ונפשי הרב המאוה"ג חוב"ק מפורסם בתורה וחסידות כש"ת כמ' משה יהונתן דובער הלוי נ"י מסטנאב", בדבר הצעת שידוכין שהוצעה לר' יהונתן, אך הוא חשש שהנערה עדיין אינה ראויה לילד והוי ביטול מצות פו"ר. הגר"א"י משיבו שמצד הדין אין בכך חשש איסור, "אך בגופא דמילתא, אם אעפ"כ לבו נוקפו מצד מדת חסידות כיון שאינו ברור כ"כ ע"פ

הטבע, ויש לפניו אופן אחר, אכן מה נעני אבתריה, מי עלה שמים לידע הזה יוכשר או זה".

בסי' כ"ט-ל' מאריך הגרא"י בדבריו אל הגר"מ פאדואה מברסק, ומוכיח שמי שהגיעתו שמועה שנולד לו בן בכור, לא יפדנו בברכה עד שידע בבירור שחי אחר שלושים יום. בהמשך לכך נדפסת שם (בסי' ל"א) תשובתו "להרה"ג מו"ה יהונתן זצ"ל ממדינת וואלין, אשר היה מתגורר פה בהישיבה הק' דוולאזין", שבה כותב הוא דברים נמרצים "לכבוד אהובי ידידי הרב המאוה"ג חריף ובקי, מפורסם בתורה וחסידות, כש"ת מו"ה יהונתן משה דובער הלוי נ"י", בתרעומת על ששלח דברי השגות על התשובה הנ"ל אל הגר"י מקארלין אף - שלדעת הגרא"י - לא עיין היטב בדבריו.

גם טוען הוא כנגדו, שלא נהג כראוי בשלחו את הדברים קודם שהעבירו אל הגרא"י לשמיעת תגובתו. "ומה שכתב [הר"ר יהונתן] משום דשתיקה כהודאה וחלילה לשקר בדברי-תורה מפני הכבוד, והוא מגלה פנים בתורה שלא כהלכה" - גם בזה לא מודה לו הגרא"י, ומוכיח מכמה מקומות בש"ס שאין כל חשש בשתיקה מעין זו "וכל-שכן שמוטר לשתוק עד שישאל את האומר טעמו ונימוקו". ומסיים באמרו: "אך עכ"פ בזה היה כוונתו לשם-שמים, ואף שאינו מדינאי".

סי' מ"מ-א"ה הם קושיות הרר"י על ה"נודע ביהודה" ותשובתו של הגרא"י, הפותחת: "אל כבוד ידיד ד' ונפשי עוז הרב וכו' מו"ה משה יהונתן דובער הלוי, שלום ומזל טוב מאלקים המושיב יחידים ביתה". כנראה שבאותם ימים נשא את אשתו השניה (ומכך כנראה נובעת גם שאלתו), אך, כאמור לעיל, בהעדר תאריכים נמנע מאתנו לקבוע את שנת נישואיו אלו.

בסי' מ"ב באים דבריו של הרר"י, המספר שבעברו דרך נוברדחוק היה בביתו של האב"ד הרה"ג ר' אלכסנדר זיסקינד, שסיפר לו על תשובה שהשיב בדניאבלות, "ואני אמרתי לו שכל זה טעות ברור בידו" (ומסביר את דעתו). בסי' מ"ג משיב לו הגרא"י: "ידידי, קבלתי מכתבו מן כ"ו שבט דנא, והנהני מבשרת בריאות לטובה, גם כי שם מחשבתו לקבוע לו מקום על כסא ההוראה והמשפט. יהי ה' אתו להשיבו על מי מנוחות התורה ועבודה, כחפץ נפשו היקרה. ובדבר אשר התוכח ידידי עם הרב המאוה"ג המפורסם מ' אלכסנדר זיסקינד מנאוורדהק, תמהני על כתי"ר אשר בחפזו שם את הרב הנ"ל לטועה. לפענ"ד הדין עמו...".

מאחר והגר"ר אלכסנדר זיסקינד קיבל את רבנות נוברדחוק בחורף תקצ"ח,⁷ הרי שפגישתם בנוברדחוק היתה רק אחרי מועד זה, ובאותה תקופה ניתן לשבח את התקבלותו של הגר"ר יהונתן לרבנות לובאטש.

חיבורים וכתבים

כבר הזכרנו לעיל את ה"מרגניטא טבא" שחיבר הר"ר יהונתן, שאודותיה כותב ה"חפץ חיים": "הכת"י הזה מצאתי אצל תלמידו, הוא ידידי הרה"ג החו"ב וכו' כק"ש מו"ה דוב זצ"ל מעיר פלונגיאן. וסיפר לי כי רבו הגאון הקדוש הנ"ל היה דרכו לחזור ולשנות המרגניטא הזאת פעמים בכל יום".

מ"ד סעיפי ה"מרגניטא" כשלעצמם יש בהם כדי ללמד על תרומת מדותיו של מחברם; מה גם, שכאמור, היה הר"ר יהונתן שוקד לחזור ולשנות אותם פעמים בכל יום.

אם נתמצת את הסעיפים הללו בתכלית הקיצור, הרי שמעורר בהם אודות הזהירות המופלגה בשמירת הלשון על כל אופניה ודקדוקיה: דיבורים אסורים, מותרים ומיותרים; לימוד זכות; עבודת ה' בתכלית הזריזות והחשק; תוכחה; התמדת הלימוד בכל כחו ולבו, לשם מצוה ובדחילו ורחימו; לבקש האמת בלימודו; קביעות לימוד והתבוננות מוסר; המאסת התענוגים, פיתויי היצר וכל ענייני העולם; בקשת השלום וברירה מן המחלוקת והשנאה; מצוות חובת הלבבות (תוך שילוב כוונת הספירות); כוונת התפילה והברכות; תיקון חצות; שמירת העיניים ושאר ענייני פרישות וקדושה, גם קדושת האכילה; שמירת השבת "שלא להזיז ידיו לשום פעולה אם לא יחקור מתחלה וישים אל לבו אם אין חשש איסור חילול שבת", "יונכן לזכור כשיעשה מלאכה בחול והוא דבר שאסור לעשות בשבת, וקרוב הדבר להכשל בו ח"ו בשבת כי הוא מהדברים שאינם נוהרים בו כ"כ, שיזכור זה בפיו שיש בשבת איסור אם עשה זה, ובזה מקיים בחול מ"ע של זכור את יום השבת"; שלא יסיח דעתו מקדושת השבת ושמחת יו"ט; ענווה ושפלות. מן הענין לציין, שאזהרתו (בסעיף יז) על הלאו ד"לא תשנא", מובאת

ב"חזון איש" חלק יו"ד (סוסי"ב) בזה"ל: בסוף ספר אהבת-חסד כתב בשם הגר"י (מולין) [מולין] דמצוה לאהוב את הרשעים מה"ט, והביא כן מתשובת מהר"ם לובלין, כי אצלנו הוא קדם תוכחה שאין אנו יודעין להוכיח, ודיינין להו כאנוסין וכו'.

קרוב ל"מרגניטא" ברוחו, אך שונה בצורתו, הוא קונטרס "**המוסר והיראה**". אין כאן אזהרות קצרות גרידא, אלא הרחבה וביאור מדברי חז"ל ומספרי היראה והקבלה (ציטוט קצר מתוכו הבאנו לעיל בהע' 6). אחד-עשר הם פרקי הקונטרס: א] להרבות בלימוד כפי יכולתו, ב] ללמוד באמת, ג] שלא לדבר קשות לשואל, ד] שלא לדבר באמצע הלימוד, ה] מה שיחשוב האדם אצל המזווה, ו] מה שיחשוב האדם קודם האכילה, ז] שלא לאכול דברים יתירים, ח] שלא להתיאש מפורעניות, ט] שלא לדבר דיבור נחפז, י] לזכור יום המות תמיד, יא] שלא לשוח בבית-הכנסת.

הר"ר יהונתן השאיר אחריו כתבים רבים, שמהם הגיעו לידינו כמה קונטרסים על התורה ועל הש"ס. קונטרסים אלו נסדרו מתוך הכתבים ע"י בן-גיסו הר"ר יעקב משה מרגליות,⁸ שקראם בשם "זכרון יהונתן" ו"מזכרת יונתן". וזה לשון השער באחד הקונטרסים:

ספר זכרון יהונתן, מעותק מכתבי קודש, אשר הניח אחריו ברכה, הרב הגאון האמיתי בנגלה ובנסתר, חסיד וקדוש, כבוד גדולת קדושת מו"ר **יהונתן משה דוב הלוי** זצוקל"ה ב"מ **אפרים** ז"ל, מילידי ק"ק **סטאנאב** במדינת **וואלין**. והלך למנוחות, במבחר שנותיו, ומ"כ בק"ק **לובטש** יע"א, ושם חלקת מחוקק ספון זיע"א.

גם אל עורך הכתבים לא הגיע כל אשר כתב הר"י, וכפי שמצוין במקומות רבים: "חבל על דאבדין".⁹ הקונטרסים שהגיעו אלינו אף הם אינם שלמים, יש בהם כמה דפים על התורה, קונטרס בלתי גמור ובו למעלה מארבעים דף על הש"ס (בסדר זרעים, מועד ונשים), ו"קונטרס המוסר והיראה". הכתבים בלולים מהלכה, אגדה, קבלה ומוסר.

בסוף החידושים למס' ברכות מודיע העורך, שכתבים אלו הם "מלבד הגהותיו היקרות אשר מפיצים אורם בגליון הש"ס שלמד בו, אשר ישנו אצלנו, ולעת הכושר רבים יהנו לאורם אי"ה". כנראה שגם על הגהות אלו יכולים אנו לומר "חבל על דאבדין".

הדפים שבתחילת הקונטרס "זכרון יהונתן" נועדו לכתיבת "תולדות הצדיק הזה וקורותיו עד בואו למדינתנו, ויתר פרשת גדולתו, אשר סופר מפי נאמני ארץ", אך לצערנו נותרו הדפים הללו חלקים.

נעתיק כאן את אחד הקטעים המופלאים שבכתביו, "חזיון לילה" המופיע בקונטרס פירושי התורה:

אמר לי בעל החלום בליל ר"ח אלול תקצ"ה, דהא דאמרינן באידרא זוטא דנעשה ממצח מחץ, דהא מחץ לשון מחיצה, ונראה שע"י עונות ח"ו אינו יורד השפע מעתיקא לזעיר. וזה ע"ד שפירש באד"ר בביאור רשעים מהפכין מרחמים לדין, וכן באדם התחתון כשאינו דבוק ביראת ד', אזי נעשה מחץ, שהוא מחיצה בינו לקדושה. משא"כ כשהוא דבוק בעבודת השם, אז הוא מצח, שהוא לשון צח, שמצחצח הכלי מחמת אור המקיף והפנימי כידוע. וזהו לשן מצח. ודברינו נראים אמיתיים.

תלמידיו:

א] הג"ר דוב מפלונגיאן.¹⁰ אצלו מצא ה"חפץ חיים" את כתב"י של ה"מרגניטא טבא", וכותב הוא עליו: "תלמידו, הוא ידידי הרה"ג החו"ב וכו' כק"ש מו"ה דוב זצ"ל מעיר פלונגיאן... וסיפר לי כי רבו הגאון הקדוש הנ"ל היה דרכו לחזור ולשנות המרגניטא הזאת פעמים בכל יום".

ב] הג"ר אליהו חיים מייזיל אב"ד לודז' (תקפ"א-תרע"ב). בזיווג שני נשא את בת אחיו ר' נחום מייזיל מלובטש (שגם היה גיסו של הג"ר יהונתן¹¹), ונשאר ללמוד שם בבית-המדרש המקומי. כנראה שאותן שנים היו שנות לימודו אצל הר"ר יהונתן.¹²

ג] הר"ר אליעזר באקשטנסקי מפינסק (תקצ"ו-תרס"ט). בנו של הר"ר נחום מייזיל הנ"ל מלובטש.¹³

[ד] הג"ר יעקב משה דירקטור, "הרב הגאון איש המופת", אב"ד סטולוביטש ומוש (תקע"ט-תרל"ט). יודעי דבר היו אומרים, שבהיותו באברכותו בלובטש, למד שם חכמת הקבלה מפיו של הרה"צ ר' יהונתן. בנו, הר"ר ישראל יהונתן ירושלמיסקי (אב"ד איהומן, חותנו של בעל ה"חזון יחזקאל"), קרוי על-שמו של הר"ר יהונתן מוואלין.¹⁴

1. ר"מ צינוביץ כותב כן בוודאות, אף כי לשיטתו - שהר"ר יהונתן נפטר בערך בשנת תקצ"ה - דבר זה מופרך לחלוטין, שהרי ה"חפץ חיים" נולד בשנת תקצ"ט. וגם אם נפטר, כדלהלן, בשנת תר"ה - אפשר רק שזכה לראותו בעודנו רך בשנים.
2. בספרו "עץ חיים" (תולדות ישיבת וולוז'ין), ת"א תשל"ב, עמ' 124-126 (להלן: ע"ח). פרטים נוספים דליתי ממאמריו שבס' הזכרון "לובץ' ודלטיץ'", חיפה תשל"א (להלן: ס' לובטש).
3. כך מפורש בשער אחד הקונטרסים שבכתה"י.
4. ס' לובטש, עמ' 206. ר' שמואל חי בין השנים תקמ"ג-תרל"ו. למד אצל הגר"ח בוולוז'ין, כנראה עוד לפני ייסוד הישיבה בשנת תקס"ג (שם, עמ' 207-208).
5. אב"ד רדישקוביץ, זילודוק ולבסוף בוואסילקובא, שם נפטר בשנת תרמ"ג (ס' לובטש, עמ' 209).
6. הכוונה כנראה שהוא לא הקדיש זמן רב לאכילתו. שהרי הוא עצמו כתב ב"קונטרס המוסר והיראה" שלו (ס' ז): וכן בכלל אזהרה זו שלא לאכול בחטיפה ובהלעטה, שזה מורה על ריבוי התאוה ושעושה זאת למלא בטן. ומלבד זה הזהירו על זה ברעיא-מהימנא בעשרה דברים שסדרו באכילה, שילעוס היטב מה שהוא אוכל. ועיין בזוהר תרומה (דף קסח, ב). וזה ע"פ הסוד שצריך האדם לכוין בכל אכילתו שיברר ניצוצות הקדושה שבתוך המאכל, וצריך לחשוב זה בכל מה שלוקח לתוך פיו לאכול, וזה מוסיף לו קדושה באכילתו, והבירור הוא ע"י השיניים כידוע, ולכן צריך ללעוס היטב.
7. כך עולה מהאמור בס' דור-ישרים (נ.י. 1903) עמ' 54, שהוא כיהן ברבנות נוברדהוק שלוש עשרה שנה ומחצית השנה, עד פטירתו בחודש סיון תרי"א [ברם להלן מכתבו מתמוז תקצ"ז ובסופו פ"ש לר' אלכסנדר זה אב"ד דשם! יש לבדוק שוב בס' דור ישרים, כי כמדומה לעיל מיני נכתב באופן אחר].
8. בנו של הר"ר אברהם דב מרגליות (חתנו השני של ר' שמואל באקשטער). חי בין השנים תר"י-תר"פ. במשך זמן מה מלא את מקום אביו ברבנות ואסילקובא. קיבל גם כתב-רבנות מק' לובטש, אך לא ניאות לכהן עוד ברבנות. ממנו הס' "מרגליות חיים", וארשא תרצ"ג (ס' לובטש, עמ' 210).
9. בסוף מכתבו אל הנצי"ב (המתפרסם להלן), מבקש הר"ר יהונתן שישלחו אליו את "הכתבים המונחים שם" בוולוז'ין במשכון עם אחד מבגדיו. אם הכוונה לכתביו בד"ת, הרי שהיו מפוזרים בכמה מקומות, וזו סיבה אפשרית לאבדנם.
10. העירני הרב יוסף בוקסבוים שליט"א, שכפי הנראה הכוונה לר"ר דב ער יפה שהיה רב בדווארזין [דאברזין] ודומ"ץ בפלונגיאן, מכתביו שרד חיבור גדול בכת"י, שרובו חידושים על הירושלמי (קטעים ממנו נדפסו בקובץ "נר מערבי" [גל' ג, ח, יא], בחידושו אלו מביא ממה שנשא ונתן בהלכה עם הג"ר יחיאל העליר בעל ה"עמודי אור", את הגר"א מכנה הוא "דודי". בס' "מגן שאול" לג"ר שאול קצנלנבוגן רבה של שילעל דליטא (מכון ירושלים, תשמ"ט) מובאים חידושים ופסקים בשמו (ראה שם בס' כד, קמד).
- יש לציין, כי בכמה מן המהדורות המאוחרות יותר של ה"אהבת חסד", שינו וכתבו "מו"ה אבא זצ"ל מעיר פלונגיאן", במקום "מו"ה דוב זצ"ל מעיר פלונגיאן". ואיני יודע מה פשרו של שינוי זה.
11. כך עולה מהאמור בס' אהלי-שם (עמ' 353), שר' נחום מייזיל היה חתנו של ר' שמואל בקשטער. לדברי ר"מ צינוביץ (ס' לובטש, עמ' 234), היה ר' שמואל מייזיל - אחיהם של ר' נחום ורא"ח מייזיל - חתנו של ר' בן-ציון שפירא-בקשטער אחיו של ר' שמואל בקשטער. לא הצלחתי לברר האם שניהם צודקים או שמא טעות בידי אחד מהם [בדפים המצורפים לצילומי המאמר, כתבים משפחתיים, ומשם משמע דלא כס' אהלי שם].
12. ראה: ע"ח (עמ' 125) וס' לובטש (עמ' 280).
13. על-פי ע"ח (שם) וס' לובטש (עמ' 264).

14. על-פי ע"ח (שם) וסי' לובטש (עמ' 234-235).

ב"ה יום ד' ה' שבט תקצ"ז פה לובטש

שלו' לידידי הרב המאוה"ג החר"ף ובקי החכם השלם מרביץ תורה בישראל ומעמיד תלמידים הרבה ירא ה' ותיק וחסיד מו"ה אליעזר יצחק¹ נ"י

מהודענא שאני בע"ה בקו הבריאה וגם בכאן שתייתי משורש הנקרא ראנר משיפון, והועיל לי ג"כ בע"ה.
והנה בענין נסיעתי לק' סלאנים הפצירו בי בכאן שלא אסע עד אחר שבת, וגם כעת היא הפשרת שלגים, אמרו שאין נוח לפני ליסע כעת, לכן מלאתי רצונם.

והנה בענין שמפצירים ממני אנשי ק'² להיות מורה להם, הנה כבר ידוע למעלתו שרצוני שיעזרני ה' שיהי' לי מעמד פרנסה בא"ה³ ושאסע לשם, אלא לפי שא"א לי לידע זה עד שאסע לק' ווילנא ואח"כ לבארדוטשיב,⁴ וגם ע"ז רבים אומרים לי בעירינו ובעירכם ובכאן שלא טוב אני עושה בזה, פון אבוא ח"ו לביטול תורה כשלא יהיה לי ח"ו פרנסה בא"ה. וגם כעת אני חושש ללאו דשארה לא יגרע.⁵ לכן הסכמתי בדעתי לכתוב כל זה להגאון קדוש ה' מכובד מו"ה עקיבה איגר,⁶ ובכאן ישתדלו שיבוא האגרת לשם, ואכתוב לו כל מורשי לבבי אשר קבלתי עלי בעבור זה ליסע לא"ה. ואם הגאון יסכים עמי, אז אהי' נקי מישראל. וגם אולי בשביל זה יחוסו עלי ביותר, וגם אפשר שהגאון יליץ טוב בעדי לאנשי ק' ווילנא. ואם הגאון לא יסכים עמי מה אעשה, וכי מוטב אני מר"י שהלך לר"ג במקלו שבידו כו'.⁷ וגם אכתוב לו על ב' אופנים, אם יתנו לי אנשי בארדוטשיב א' רוח,⁸ או אף אם לא יתנו לי. וכאשר יכתוב לי אשמע לו. וכשאהי' אי"ה בק' סלאנים אתיעץ בזה ג"כ עם הרב ר' יעקב,⁹ כי מדומה לי שגם הוא אמר שאשאל את פי הגאון, וגם יעזור לי בדקדוקי המכתב. וגם דעתי נוטה כי אפשר שיליצו בעדי הרב אב"ד¹⁰ חותנו שיחי והרב ר' יעקב אל הגאון הנ"ל, שישלב לי. זה מה שעלה בדעתי כעת. וגם לביתי אודיע כזה, כדי שלא יתמהו על מה שאני משהה עצמי ואינני חש למכתבם.

ותו לא מידי, רק חיים ושלו' מנאי הצעיר **יהונתן משה דוב הלוי**

מתגורר כעת בק' לובטש.

אני פורס מאוד בשלו' הרב הגאון אב"ד חותנו, ומבקש ממעלתו שידבר אליו דברי האגרת ושיכתוב מעלתו לי דעתכם בזה ע"י מוקדם.

אני פורס בשלו' גיסו הרב מו"ה אלי' זלמן,¹¹ ובשלו' גיסו מו"ה צבי יהודא ליב,¹² ובשלו' גיסו מו"ה שמואל.¹³ אני פורס בשלו' כל בני הישיבה, ובפרט לר' יעקב כ"ץ מסלוצק ולר' מרדכי לאסקיר. וגם לר' צבי מק' מיר. ואני מבקש לכולם שתתפללו בעדי שה' יגמור בעדי נסיעתי לא"ה לחיים ולשלום, ושאעשה הטוב בעיניו לעשות רצונו בלבב שלם.

כשלמדתי היום בש"ע א"ח סי' צ' ס"כ ונכון לחוש לכל הפירושים,

עמדתי מה חומרא יש בדעה ב'.¹⁴ ולכך נראה דאף אצל חלון הפתוח לר"ה צריך להתרחק ממנו ח"ט. ולפי שלא ראיתי נזהרים בזה, לכן כתבתי למעלתו מה דעתו בזה.

יהונתן משה דוב הלוי

ב"ה יום ב' י"ד ימים לחודש תמוז תקצ"ז לפ"ק פה סטנאב

שלו' רב וישע לכבוד אהובי אלופי ומיודעי רחימא דנפשאי הרב המאוה"ג החר"ף ובקי החכם ונבון מרביץ תורה ומעמיד תלמידים הרבה חסיד ועניו כש"ית מו"ה אליעזר יצחק נ"י ה' יאריך ימיו ויזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות

אחד"ש כמשפט, באתי בבקשה גדולה לשאל מפני הכבוד מכבודו דמור, שישתדל להודיעני אודות השידוכים אשר דברנו מהם קודם נסיעתי מעירכם. והנה כבר כתבתי ב' אגרות למור, ומר מונע עצמו מלהשיב לי, ואיני יודע טעם וסבת הדבר.

ואפשר שהיתה איזה סבה שלא באו המכתבים לידו דמר, ולכן אני מבקש שידועני מר על הב"ד¹⁵ בבוא האגרת הלז למר, שבא האגרת על נכון למר. וגם שישתדל בדבר מצוה, כי צריך אני לשום לדרך פעמי ליסע לאה"ק, ועד עתה לא השגתי שידוך שישלמו לו הג' תנאים. וכבר הסכימו אבי ואמי על ידי בעסק הנסיעה. ולכן צריך אני לידע אם יש איזה סמיכה על שידוך של אחות ר' נטע.¹⁶ גם אם יודע למר איזה שידוך הגון אחר אל ימנע מלהודיעני, ולטובה ולמצוה רבה יחשב, כי לא אוכל לעשות דבר עד בואו מכתבו דמר אלי.

גם עכשיו כתבתי אגרת להגאון מקארלין,¹⁷ שיקיים מוצא שפתיו אשר הבטיח לי להשתדל בעבורי להגבאים דווילנא. גם מר אל ימנע מלהשתדל בזה כפי יכולתו. גם אני חוזר ומודיע למר האדרעס לקאמיניץ, כי אולי נאבד ממנו. והוא להנגיד המשכיל המופלג מו"ה ישראל יצחק זיידמאן. מפני שסמכתי על טיבותיה דמר, קצרתי בכל זה.

הכ"ד ידידו **יהונתן משה דובער הלוי מסטנאב**, גר אנכי בעיר מולדתי.

ולפי שאין מכתב בלא חידוש, אמרתי לכתוב למר מילתא דתמי' לי בש"ע י"ד ס' רס"ג ס"ד בנולד כשהוא מהול צריך להטיף ממנו דם ברית כו', ורואין ונוהרין איך מלין אותו, וממתינין לו הרבה ואין חוששין ליום שמיני. דהדבר תמוה מאוד, דלמה נבטל אותו מלהטיף דם בזמנו, דבהטפת דם פשיטא דלא שייך סכנה כלל. ועיינתי ברמב"ם וברא"ש ובטור, ובכולם לא נזכר זה רק ביש ערלה כבושה, דבזה צריך למולו ודבר הוא קשה מאוד למולו, ולכן ממתינין יותר מיום שמיני. אבל בהטפת דם ברית לא שייך סכנה כלל, ופשיטא דאין מדחין מצוה שלא לצורך.¹⁸ וכן מבואר להדיא ברמב"ם דמטיפין דם ברית ביום שמיני. ובר"י מבואר שיש שם הגהה, ובנוסחאות הראשונות היה כתוב כהוגן, ומחדש הגיה אחד שלא בעיון יעו"ש.¹⁹ וא"כ העולה מזה, דהטפת דם ברית צריך להיות בזמנו ביום ח'. ונראה לי דדוחה י"ט שני של גליות, כמבואר ברמב"ם שכל דבר שאין דוחין שבת בשבילו מ"מ דוחה י"ט שני, והרמב"ם חשב נולד מהול מכלל אלו שאין דוחין שבת. ועוד יש לדבר מזה וכעת קצרתי.

יהונתן מד"ה

פריסת שלי' לחותנו הגאון החכם ונבון חסיד ועניו מו"ה יצחק נ"י.²⁰ גם אליו נאמרו כל הדברים האלו.

פריסת שלי' להרב החרף נגיד ורב תבונות כש"ת מו"ה חיים נחמן נ"י, ולהרב החכם ונבון כש"ת מו"ה אברהם דוד. הנה ידוע למעלתם ההכרח שיש לי ליקח מהכולל שלהם ושאין לי מוצא אחר לכסף, לכן ישתדלו למסור להמשולח הדברים שדב[ר]תי עמם בהיותי עמם פנים אל פנים.

פריסת שלי' להרבני הנדיב מו"ה צבי באקשטור

פריסת שלי' להרבני המופלא מו"ה שמואל בקשטור²¹

ולכל אנשי ק' ליובטש שלי'

פריסת שלי' לגיסו הרב החרף מו"ה אלי' זלמן,²² ולגיסו הרב החכם

מו"ה צבי ארי.²³

[מעל"ד]: לק' נאוויאהרדאק,

ליד הרבני המשכיל מו"ה אורי' ווירניק מקאנטאר. בקשתי להשתדל למסור זה האגרת לק' וולאזין להרב הגאון דלשם. ואם לא ימצא שליח על נכון לק' וולאזין, ימסרנו לק' באקשט או לק' ליובטש להרבני המופלא מו"ה שמואל באקשטור. ומובטחני שהוא ישתדל שיבוא האגרת על נכון לק' וולאזין.

מנאי ידיד **יהונתן משה דובער הלוי**

פריסת שלי' להרב המאוה"ג מהור"ר אלכסנדר אב"ד דק'.²⁴

מק' סטנאב.

ב"ה יום ב' לסדר ואלה פקודי הלוי[ם] י"ו תמוז תקצ"ח לפ"ק

שלי' רב וישע לכבוד ידיד נפשי עוז הרב החכם ושנון איש משכיל ורב תבונות עוסק

בתורת ה' ימים ולילות כש"ת מו"ה נפתלי צבי יהודא נ"י²⁵ ה' ישמרהו ויחייהו ואושר בארץ.

אחד"ש כמשפט. מהודענא שמכתבו בא אלי אתמול ע"י ידידינו מו"ה יעקב באקשטור. ועתה אבוא מתחלה על דברי תורה שכתב מר, להקשות על סוגיא דהוריות למה לא הוכיח מרישא. לכאורה משמע ממכתבו שכוונתו למה לא אמר להוכיח ותסברא מרישא, וקושיא זו אינה צריכה לפנים, דודאי הרישא אתיא כרבי דמחייב על שגגת מעשה, וממילא אין שייך לחלק בין ביטול לקיום שהרי עכ"פ שגגת מעשה היא. אבל להיפך יש להקשות, דלמה לא הקשה מרישא דמתני' כרבי, שהרי רישא על כרחך אתיא כרבי ולכך לא חילק בכהן משיח בין שייקיים מקצת ויבטל מקצת, שהרי מ"ש שגגת מעשה היא והיחיד חייב עכ"פ. ומשיח כשאר יחיד הוא, דביה אין הבדל בין העלם דבר ושגגת מעשה לשגגת מעשה לחודיה ובכל ענין חייב. ונראה לתרץ בפשיטות, דודאי מרישא אין להקשות ד"ל דקושטא דמילתא היא דעד שיויר קאי אשניהם אכהן משיח וב"ד. וכן דרך לשון המשנה כיון דמתחלה הזכיר שניהם קאי אח"כ אשניהם, אבל זה לא ה"ל להזכיר אח"כ ג"כ אלא סתם, וכן אין חייבים אלא על העלם דבר ושגגת מעשה והוי קאי על שניהם. אלא ודאי משמע דבע"א לא קאי אכהן המשיח. כנלע"ד בזה.

ולענין הקושיא השנייה שהקשה מר על רש"י, ודאי זה צריך לפנים ולפני ולפנים, כי באמת הסוגיא תמוה דודאי א"א לפרש כלל מתני' אלא סמוך לוסתה, שהרי במתני' מפרש איזה מ"ע פרוש מן הנדה, ואי אאמצע תשמיש קאי, אל תפרוש מבעיא ליה. וגם יש עוד הרבה קושיות ולא אאריך בזה.

אבל העיקר נראה דמתני' דהוריות בא לפרש למה דקתני ואין חייבים אשם תלוי כו', דודאי באשם תלוי א"א לפרש דחייבים אעשה היינו דאתהי נדתה עליו, שהרי לא אעשה מביא אשם אלא אל"ת דלא תקרב לא תפרוש, דאין חייבים אעשה. אלא ודאי דקאי על עשה דוהזרתם (וס"ל לרש"י דפרישה סמוך לוסתה דאורייתא, וכן דעת הרבה הפוסקים. וכבר סילק הגאון בעל נ"ב הקושיא שיש בזה שהרי קי"ל וסתות דרבנן, שיש הבדל בין שמא תראה לשמא כבר ראתה, דלשמא תראה חיישינן יותר). וא"כ שפיר מתוקמא מתני' דחייבין על עשה זו, שהרי על ל"ת לא שייך לחייבו שהרי אנוס הוא, אלא לפי שעבר על עשה דפרוש מן הנדה לכך מביא אשם תלוי, ול"ת היא אל תבוא. ובזה אין הפרש בין שבא ממש על הנדה בין שפירש באבר חי, שזה בכלל ביאה בכל ערוה, חייב אכל כח וכח אם התרו בו, ומה לי כח של כניסה לכח של יציאה. וכן כל מוני מצוות לא מנוהו ללאו בפני עצמו, וגילוי מילתא בעלמא היא דכח של יציאה נמי בכלל ביאת איסור יחשב, וממילא חייב על כל ערוה בין על כח של יציאה בין של ביאה. וכן מבואר ברמב"ם הל' שגגות שזה שייך בכל ערוה. אבל מתני' דשבועות בא לפרש איך שייך עשה ול"ת בב"ד, שזה לא פירש במתני' דהוריות. וזה א"א לפרש דעשה היא פרוש מן הנדה, שהרי כשהורו ב"ד שאין צריך לפרוש מן הנדה סמוך לוסתה פטורים כמבואר במשנה למלך בשם הר"ן, ולכך צריך לפרש דעשה ול"ת קאי אעשה ול"ת דמשמש עם הטמאה. ואף שזה שזה לכל עשה ול"ת שבתורה, דשגגת ב"ד חייבים בכל איסור כרת, מ"מ כבר כתב רש"י לתרץ דדומיא דמקדש נקט (ומ"מ שייך בזה לומר חייבים אעשה, דהיינו שהב"ד שגו בהוראת עשה זו ופסקו להיפך שאין מצוה להיות עמה או שפסקו שאין איסור). אבל לעינן אשם תלוי יתפרש באופן אחר כדפירשתי לעיל. זה נלע"ד בביאור המשנה והסוגיא. ומ"ש בשבועות דתניא עלה זו מ"ע שבנידה כו', י"ל דברייתא קאי על ב"ד, ובב"ד לא שייך רק עשה זו כמו דפירשתי. זה מה שנלע"ד בזה. ואם נמצא אצלכם חדושי הר"ן יעיין מר בו, כי אני לא ראיתי, והמ"ל כתב שם שביאר סוגיא זו.

הכ"ד ידידו דו"ש וחפץ אהבתו ועלו בחברתו, הק' **יהונתן משה דובער**

הלוי מסטנאב, גר אנכי בק' לובטש.

גם הנני שולח למר סך חמשה זהובים ועשרים גדולים לפדות הבגד שלי, ומגלגלין זכות ע"י זכאי. וישלחנו מר לק' באקשט עם הכתבים המונחים שם. גם בקשתי להודיעני כשיבוא כבוד גיסו הרב המאוה"ג ר"מ שיחי²⁶ פריסת שלי לכבוד חותנו הגאון נר ישראל שיחי²⁷, וכבוד גיסיו וכל בני הישיבה שיחיו.

[מעליד]: לק"ק וואלזין

ליד כבוד ידיד עליון וידיד נפשי ולבבי ה"ה ש"ב²⁸ הרבני המופלג ושנון הוגה בתורת ד' תמיד חו"כ כש"ת מו"ה נפתלי יהודא צ"ה נ"י.
בצירוף חמשה זה' ד' גדו' מבאקשט.

1. הג"ר אליעזר יצחק פריד (תקס"ט-תרי"ג), בן הג"ר הלל (חתנו של הגר"ח מוולוז'ין), והוא עצמו חתנו של הג"ר יצחק מוולוז'ין. מגיד-שיעור בוולוז'ין מגיל צעיר, וממלא מקום חותנו בראשות-השיבה וברבנות העיר משנת תר"ט (ר"מ צינובץ, עץ חיים, עמ' 209-218).
2. הכוונה לקהילת לובאטש. וראה לעיל בתולדות חייו, שאכן ניאותר במאוחר יותר לקבל עליו את משרת הרבנות.
3. הכוונה לאה"ק, וכמפורש במכתב הבא: כי צריך אני לשום לדרך פעמי ליסע לאה"ק.
4. להלן ובמכתב הבא נראה, שנסיעה זו היא לשם קבלת תמיכה קבועה ("חלוקה") מאנשי וילנא וברדיטשוב לכשיעלה לאה"ק.
5. אף כי בשעה זו לא היה נשוי עדיין, אך הוא חיזר אחר זיווגו (ראה במכתב הבא).
6. רבי ענין הם קשרי ההערצה שמצינו בין הג"ר חיים מוולוז'ין ותלמידיו אל הגר"ע איגר. ראה בס' ע"ח עמ' 62 1561- בדבר מכתבו של הגר"ח אל הגרע"א בפרשת התשובה שכתב הגרע"א אל הג"ר מיכל מהאזנפוט תלמיד הגר"ח; ובעמ' 149 על הג"ר יעקב מאיר מיאלובקא תלמיד הגר"ח, שמאד נכספה וגם כלתה נפשו להתראות עם פני הגאון הצדיק ר"ע איגר (והשווה להעתקת המקור שבקובץ "ישרון", א, תשנ"ו, עמ' תצ); ובעמ' 287 על הר"ר אליקום, המשגיח הישיש בשיבת וולוז'ין, שהיתה לו הכרות עם הגר"ע איגר.
7. משנה ראש-השנה ב, ט. וכוונתו כנראה להוכיח משם שאין להרהר אחר גדול הדור. עיי"ש.
8. הכוונה לר"י (רובל כסף), שהיו מבטאים זאת "רוך".
9. אולי הכוונה לר' יעקב משה מסלונים, ב"ר אברהם בן הגר"א (ר"מ מסלונים נפטר בשנת תר"ט).
10. הג"ר יצחק מוולוז'ין.
11. הג"ר אליהו שלמה זלמן בן הג"ר יצחק הנ"ל.
12. הג"ר נפתלי צבי יהודה ליב ברלין ("הנצי"ב"), חתן הג"ר יצחק הנ"ל.
13. הג"ר ר' שמואל לנדא, חתן הג"ר יצחק הנ"ל.
14. זה לשון השו"ע שם: יכנס שיעור שני פתחים ואח"כ יתפלל. יש מפרשים שיעור שני פתחים, דהיינו ח' טפחים יכנס לפניו, שלא ישב אצל הפתח, שנראה כמשאוי ישיבת בהכ"נ. ולפי זה אם יש לו מקום מיוחד אצל הפתח אין בכך כלום. ויש מפרשים שהטעם מפני שמביט לחוץ ואינו יכול לכונן, ולפי זה אם אינו פתוח לרשות הרבים אין בכך כלום. ויש מפרשים שלא ימהר להתפלל מיד כשנכנס, אלא ישנה שיעור שני פתחים. ונכון לחוש לכל הפירושים. עכ"ל השו"ע. ובזה הקשה הגר"י כאן, "מה חומרא יש בדעה ב"י שיש לחוש לה, והרי לכאורה להקל באה שאם אינו אינו פתוח לרה"ר אין בכך כלום. ולכן רצה לחדש שיש להתרחק ח' טפחים מחלון הפתוח לרה"ר. ובפשוטו י"ל, שלדיעה הב' באם פתוח לרה"ר אזי לא מהני אם יש לו מקום מיוחד אצל הפתח, ואין לו לקבוע מקומו שם. וכך פירש בס' מאמר מרדכי (לר"מ כרמי, ליוורנו תקמ"ד).
15. הבי-דואר.
16. לג"ר חיים מוולוז'ין היה גיס בשם ר' נטע גינצבורג-קליוואנסקי (ראה: לתולדות משפחות גינצבורג, עמ' 62 1641-). שמא מדובר כאן במישהו מצאצאיו הקרוי על שמו?
17. הוא הג"ר יעקב ברוכין בעל ה"משכנות יעקב" ו"קהילת יעקב". "הארי שבחברת תלמידי ר' חיים מוולוז'ין, וכפי הנראה מראשוני תלמידיו לא רק במעלה אלא גם בזמן" (ע"ח, עמ' 144). הג"ר יהונתן עמד אתו גם בקשרי מכתבים, כפי שראינו בתולדותיו לעיל (משו"ת חוט-המשולש סי' לא) ששיגר אליו את השגותיו על פסקו של הג"ר אליעזר יצחק בענין פדיון הבן.
18. יע"ש בפרישה, ש"רואין ונזהרין" וכו' מיירי גם בנולד מהול ולא רק בערלה

- כבושה. וראה בס' אות-שלום שהביא מהירושלמי (פייט דשבת ה"ב) בנולד מהול שמת מממשו והטפת הדם. וע"כ דאיכא סכנה גם בהטפת דם דנולד מהול.
19. בדפוס הרי"ף הנפוצים (למס' שבת דף קל"ה) הנוסח הוא: "ורואין ונוהרים היאך מוהלין אותו, ואם [לא] נראית לו ערלה ממתנין לו הרבה שלא יביאוהו לידי סכנה". כלומר, שגם במי שלא נראית לו ערלה כבושה איכא סכנה. אך לפי הנוסחא הישנה (שאינה גורסת את תוספת התיבת "לא"), הסכנה היא דוקא באם נראית לו ערלה כבושה. וראה באוצר הגאונים למס' שבת, תשובות סי' שפח (עמ' 126).
20. הג"ר יצחק מוולוז'ין.
21. שבמשך השנים היה לחותנו של הג"ר יהונתן (ראה לעיל בפרק תולדותיו).
22. ראה הע' 11.
23. הכוונה לרב הנצי"ב (לעיל הע' 12), שהיו רגילים לקראו "ר' הירש לייב" או רק "ר' לייב", וכנראה נשתבש לפי שעה וסבר שעיקר שמו "אריה לייב" במקום "יהודה לייב".
24. הוא הג"ר אלכסנדר זיסקינד הרכבי אב"ד נובהרדוק (תקמ"ה-תרי"א). בשו"ת חוט-המשולש (סי' מב) מספר הג"ר יהונתן: "בעברי דרך נאוהרדאק בהיותי בבית הרה"ג מו"ה זיסקינד האב"ד דשם, סיפר לי שנשאלה שאלה זו לפניו.. " בענין אבלות, והג"ר יהונתן חלק עליו (ראה לעיל בפרק תולדותיו). ראה אודותיו בס' דור-ישרים, כ"ג. 1903, עמ' 48-55.
25. הוא הגאון הנצי"ב מוולוז'ין.
26. הכוונה לג"ר אליעזר יצחק מוולוז'ין.
27. הוא הג"ר יצחק מוולוז'ין.
28. פה נרמז בפעם היחידה כי הג"ר יהונתן היה "שאר בשרו" של הרב הנצי"ב מוולוז'ין. ואיני יודע פשר דבר.

הוסף תגובה

תגובות

אודות האתר | פרסם אצלנו | דף הבית | האתר נבנה ע"י שטיבל.קום